

Londra'dan Mektup

D i d e m C r o s b y

Kahkaha Salgını

Grupta Türkçe konuşanlar kahkahalarına katılmakta gecikmedi: He-gel-lo-go, ma-gay na-gemy i-giz ... .. İngiliz olan eşim yüzünde hafif bir gülümseme ve aynı zamanda şaşkınlıkla bizi izliyordu (bu, içinde bulunduğumuz durumu daha da komikleştiriyordu!). Biz İngilizce kuş dili sohbetimizi sürdürürken eşimi bize katılmaya davet etmemiz sonuç vermedi. Kuşkusuz İngilizlerin meşhur mizah anlayışına uymayan bir durumla karşı karşıyaydık! Kendini bilimsel komedyen olarak niteleyen Mark Stevenson'un tanımlamalarına bakılırsa, içinde bulunduğumuz durum mizahın 'uygunsuzluk' kuramına uyuyordu: Bir yerde birşeyler duruma uygun değil! (Kuş dili İngilizce konuşmanın 'uygunluğunu' savunacak değilim.) Bilim Müzesi'nde 'Neye gülüyorsunuz?' başlıklı etkinlikte izlediğim Mark, bu tür mizah anlayışının Hollanda'da popüler olduğunu söylüyor.

Mark'a göre, mizah anlayışının diğer iki kuramı 'Oh be!' (zor günlerde gülerek avuntu bulmak olarak açıklanıyor) ve 'Aptal!' (biz buna aramızda 'İnek Şaban' kuramı diyebiliriz). İnek Şaban kuramını Amerikalılar yeğlerken, İngilizlerin mizah anlayışı daha çok 'Oh be!' kuramına uyuyor Mark'a göre: Eşini kaybeden Dorothee cenaze hazırlıkları sırasında eşinin cesedine siyah bir takım elbise giydirdiklerinin farkına varır; "takım elbisesi lacivert olsun isterdi rahmetli" deyince cenazeci, "icabına bakmaya çalışırız" der. Bir saat sonra ölmüş eşini bir lacivert takım elbisenin içinde bulan Dorothee, cenaze-ciye sorar: "Zor muydu takım elbiseyi değiştirmek?" Cenazeci "Hayır" der, "sizinle konuştuğuktan hemen sonra lacivert takım elbiseli bir ceset getirdiler, kafalarını değiştirerek sorunu çözdük"... Boş yere kaygılanmayın, Londra Bilim Müzesi'ndeki etkinlikte yer alan şakaları bir bir anlatmaya kalkışmayacağım bu sayfada. Etkin-

likte kahkahalara bilim de eşlik etti. İşte bunlardan bahsedeceğim.

"European Dana Alliance for the Brain" adlı kuruluşça düzenlenen etkinliğin diğer konuşmacıları nörobiyolog Richard Fracowiak ve psiko-fizyolog Dr Harry Witchel'di. Witchel, güldüğümüz durumların yalnızca komik durumlarla sınırlı olmadığını işaret ediyor. Güldüğümüz durumların ancak %10'luk kesimi komik sayılıyor. Geriye kalan %90'lık kesim gıdıklama, korku, kaygı gibi duygularla, ya da sosyal durumlarla (sözgelimi diğerleri güliyorsa biz de güliyoruz) bağdaştırılıyor. Yalnızca biz değiliz gülen. Araştırmacılara göre maymunlar ve hatta fareler bile güliyor.

Farelerin diğer farelerle karşılaştıklarında belirli bir ses çıkardıkları bilinen bir gerçektir. Araştırmacılar, 50 megahertz frekansında, ancak özel cihazlarla 'duyabildikleri' bu seslerin önceleri bir saldırganlık belirtisi olduğunu düşündüler. Sesi kavga izlemeyince, bu kez farelerin oyun oynadıkları düşüncesine kapıldılar. Bunu test etmek için laboratuvarlarında fareleri gıdıklarken sesleri kaydettiler. Sonuç herkesi şaşırtmıştı. Fareler gıdıklandıklarında aynı sesi daha da çok çıkarmaya başlamışlardı. Bilim Müzesi'ndeki kahkaha dolu etkinlik de bir gıdıklama deneyine sahne oldu. Bu kez denekler sandalyelerinde o ana kadar rahat rahat oturan izleyicilerdi.

Herkes önce yanında oturan kişiyi sonra da kendini gıdıklamaya çalıştı. Deneyin bilimsel bir değeri yoktu elbette; konuşmacılara yeni bir soruyu ortaya atma olanağı tanıdı. (Ben yalnız değilim, izleyicilerden pek çoğu yanlarında oturan ve tanımadıkları insanların onları gıdıklama girişimlerine papuç bırakmadı!) Eğer bir başka insan tarafından gıdıkladığımızda kahkahalara boğulabiliyorsak, yeni soru, neden kendimizi gıdıklayamadığımızıdır. Ne yaparsak yapalım kendi kendimizi

gıdıkladığımızda bir başkasının bizi gıdıkladığındaki etkiyi elde edemiyoruz. Kuşkunuz varsa deneyin. Bunun açıklaması beynimizde yatıyor.

Bir başkası sizi gıdıkladığında bir sonraki hareketi bilmiyorsunuz, ama kendi kendinizi gıdıklamaya çalıştığınızda beyniniz ne olup bittiğinden haberdar, hemen sonra neyin geleceğini biliyor. Gıdıklanmaya beynimizin verdiği tepki bir deneyle incelenmiş. Deneyde her deneyi aynı uyararla gıdıklamak için bilgisayarla kontrol edilebilen bir 'gıdıklama makinesi' icat edilmiş. Makinenin kullanıcıya farklı oranda kontrol verdiği üç ayarı varmış. Denekler gıdıklama eyleminde ne kadar kontrol sahibiyse ve sonrasında ne tür bir hareketin geleceğini ne kadar biliyorlarsa o kadar az gıdıklanıyorlarmış. Sarah-Jane Blakemore ve ekibi, gıdıklama eyleminde ne kadar kontrol sahibiysek, beynimizin beyincik (serebellum) adlı bölümünün ölçüde etkin olduğunu bulmuş. Dolayısıyla kendi kendimizi gıdıklamaya çalıştığımızda beyincüğümüz bu uyarıyı etkisiz hale getiriyor.

Peki bir makinenin bizi gıdıklamasıyla bir insanın gıdıklaması arasında bir fark var mı? Gıdıklayanla gıdıklanan arasındaki insan-insan etkileşiminin hiç mi rolü yok? Christine Harris ve Nickolas Christenfeld bu soruyu yanıtlayabilmek için basit bir gıdıklama makinesi yapmış. Makine bir mekanik bir kolun ucundaki bir tüy aracılığıyla ayak tabanlarından denekleri gıdıklıyor (deneklerin bu mekanik kolu kontrol eden aslında masanın altındaki bir insan olduğundan haberleri yok elbette!). İkinci olarak başka bir kişi yine bir tüy yardımıyla denekleri gıdıklıyor. Sonuç: denekler makine kaynaklı olduğunu düşündükleri gıdıklamayla insan kaynaklı olduğunu düşündükleri arasında fark bulmamışlar. O halde, evet, gıdıklama söz konusu olduğunda makinelerle insanlar arasında hiçbir fark yok.

Gıdıkladığınız kişinin kahkahalarının size hiç bulaştığı oldu mu? Bilim Müzesi'nde Mark'ın esprilerini dinlerken kahkahaların bulaşıcılığına tanık olmak da mümkündü. Mark, 1962 yılında bugünkü Tanzanya'da Tanganyika'da gözlenmiş olan bir kahkaha salgınından bahsediyor. Lise düzeyi bir yatılı okulda okuyan üç genç kıza başlayan kahkaha salgını ikinci ayında okuldaki 159 öğrenciden 95'ini etkilemiş ve okulun kapanmasıyla sonuçlanmıştı! Okul kapandıktan on gün sonra çevre köylerdeki 10.000 kişiden 217'si kahkaha atakları geçiriyordu. Kahkaha atakları dakikalar, hatta birkaç saat sürebiliyordu. Atakların 16 saat sürdüğü bile gözlemlendi. Beklemekten başka yapılabilecek hiçbir şey yoktu. Salgın 2,5 yıl sonra kendiliğinden sona erdi. Sosyal ve tıbbi yönden onlarca akademik tarafından incelenmiş olsa da salgına neyin yol açtığını kimse bilmiyor. Kahkaha salgını bu durumda olumsuz etki göstermiş; ama günlük yaşamımızdaki olumlu etkisi yadsınamaz.

Yeni yılda bol bol gülmeler. Mu-gut-lu-gu y-gil-la-gar ya da ha-ga-pi-gi ne-gew ye-ge-a-gar!